

אג' מרדכי שומרון

שמירת שמיטה תשע"ה בגן הנוי

מבוא

שנת השמיטה תשע"ה הסתיימה, וכעת הגיעה העת לעריכת סיכומים ולהסקת מסקנות. החשיבות הערכית של קיום השמיטה בגן הנוי, במרחב הציבורי והפרטי, הינה רבה משתי סיבות עיקריות, נוסף על עצם קיום המצווה: רובו המוחלט של הציבור אינו עוסק בחקלאות, ולכן כמעט ואינו מרגיש חיבור למצוות השמיטה לעניין שביתת הארץ. הקשר של הציבור לשמיטה בא לידי ביטוי מעשי בהיותו צרכן של פירות וירקות הקדושים בקדושת שביעית. אולם הצרכן אינו מודע לקשיים שעמם מתמודד החקלאי שומר השמיטה, עליו נאמר: 'גיבורי כח עושי דברו'. גם כאשר הצרכן מתקשה להשיג תוצרת הקדושה בקדושת שביעית, עומדות בפניו חלופות אחרות ובהן: תוצרת מ'היתר מכירה', תוצרת חו"ל ועוד. בכל מקרה ביכולתו של הצרכן להשיג את מבוקשו, ולכן המודעות שלו לקשייו של החקלאי הינה מצומצמת. לעומת זאת, יהודי שהוא בעל גינה או שותף בגינה משותפת בעיר, מוטלת עליו החובה לשמור שמיטה כהלכתה. עליו ללמוד הלכות שמיטה או לרענן את זיכרונו מהשמיטה הקודמת, וכך הוא מתקשר למצוות 'ושבתה הארץ שבת לה'. הסיבה השנייה לחשיבות הגדולה שיש לשמירת השמיטה בגן הנוי היא במרחב הציבורי. הגינון הציבורי בישראל תופס מקום נכבד בחזונו של המרחב הציבורי. ערי ישראל והיישובים הרבים בכל הארץ משקיעים ממון ומאמץ רב בטיפוח הנוי הציבורי, ואשרינו שזכינו לכך, בבחינת 'חן מקום על יושביו'. כאשר עומדת בפתחנו שנת השמיטה, מתלבטים פרנסי הציבור בכל אתר ואתר כיצד לנהוג בה. ביישובים שומרי מצוות מתארגנים לשמירת שמיטה, ובערים רבות ובגופים ציבוריים חוששים מה יהא על הגינות הציבוריות בשנה זו. התייחסות ציבורית לשמיטה כאל אתגר ערכי, ולא כאל בעיה שיש לפתור משנה באופן מהותי את התייחסותו של הציבור לנושא. קיום שמיטה כהלכתה בגנים הציבוריים מקרין קדושת שמיטה על הארץ כולה.

א. המעמד ההלכתי של גן הנוי

בשמיטות הקודמות היו גופים ציבוריים ורשויות שונות שהסתמכו על 'היתר המכירה', כמקובל ברוב שטחי החקלאות. לקראת שמיטה תשע"ה נתקבלה החלטה ברבנות הראשית לישראל ובוועדת השמיטה כי אין לבצע 'היתר מכירה' בגן הנוי. החלטה זו העמידה עיריות רבות בפני אתגר שהן לא עמדו בפניו קודם לכן. הדבר היה עלול לגרום לשתי תוצאות: הראשונה, התעלמות מהשמיטה והמשך ביצוע עבודות הגן כרגיל, תוך אווירה של מתחים בקרב הציבור לגווניו. השנייה, היערכות מוקדמת – פיזית, כלכלית

ופסיכולוגית (כן, פסיכולוגית) – לקראת השמיטה. לציבור שומר השמיטה נראה הנושא פשוט יחסית, אולם לראש עיר אשר לא שמר שמיטה מעולם, המשימה נראית בלתי אפשרית. כדי להצליח במשימה הוא נדרש לבצע שרשרת של פעולות במישורים שונים ובעיקר להתפלל להצלחת המשימה.

ב. מה היה בשמיטה

לפי שעה אין בידינו סיכומים של שמירת השמיטה בתחום הנוי ושל ההתמודדות עם הבעיות שהתעוררו במהלכה ברחבי הארץ. לאור הכינוס שנערך בשבוע האחרון של השמיטה בהשתתפות נציגים מהמגזר הציבורי לגונוי, ניתן לומר כי השמיטה נשמרה כהלכתה ברוב המרחב הציבורי בישראל. במקומות רבים אף הייתה זו הפעם הראשונה ששמרו שמיטה. בגנים המטופחים שברמת הנדיב בזיכרון יעקב, שם נערך הכנס, נשמרה שמיטה בפעם הראשונה ובהצלחה מלאה.

ג. ההיערכות לשמיטה תשע"ה

כדי להצליח לקיים שמיטה כהלכתה בגן הנוי, הכרחי להתארגן מבעוד מועד. ואכן לפני שנת השמיטה בוצעו פעולות במספר מישורים:

(א) הסברה - כנסים וימי עיון אזוריים וארציים נערכו לגננים ולרשויות מטעם גופים שונים ובהם משרד החקלאות, משרד הדתות, משרד החינוך, מכון התורה והארץ ועוד. הכנסים היו ייעודיים והתייחסו לצרכיו של כל פלח מגזרי בנפרד. התייחסות מיוחדת ניתנה לרשויות, גננים, קבלנים, מוסדות חינוך, חוות חקלאיות לימודיות, צה"ל, גנים קהילתיים ושאר מגזרים שברשותם גני נוי. ההסברה לוותה בחלוקת חומר כתוב ואינטרנטי, ובמקרי הצורך גם בסורים לימודיים ובמתן הנחיות בשטח.

(ב) שכנוע – פגישות נערכו עם ראשי רשויות ומנהלי מחלקות גינון אשר לא הכירו את הנושא או שהסתמכו בעבר על היתר המכירה. מטרת הפגישות הייתה לשכנע את המשתתפים כי אפשר לקיים שמיטה כהלכתה מבלי שחזות העיר תינזק באופן ניכר. לצורך כך הכין מכון התורה והארץ סרט על שמירת השמיטה הקודמת בפתח תקווה. מנהל המחלקה מר ישראל דרורי סיפר כיצד נערכה המחלקה לקראת השמיטה, ושמלבד שתילת פרחים עונתיים, הכול התנהל בצורה מסודרת. ראוי לציין כי התושבים בפתח תקווה הבינו את חשיבות הנושא ושיתפו פעולה באופן חיובי וללא כל תלונות. השימוש בסרט בהחלט תרם ליכולת לשכנע ראשי רשויות נוספים לקבל עליהם לשמור שמיטה, ואכן היו רבים כאלה.

(ג) פתרונות מקצועיים-הלכתיים – כדי לייצר פתרונות מתאימים שיאפשרו לשמר את הגנים בצורה נאה, תוך שמירת הלכות שמיטה, חברו יחד אנשי מקצוע ורבנים פוסקי הלכה. מתוך הכרת הבעיות והצרכים של הגנים והגננים, הוצעו פתרונות ברוב התחומים הרלוונטיים, ובהם:

1. הכנה נאותה של המדשאות והצמחים מבחינת צרכי ההזנה באמצעות דישון מיטבי לפני השמיטה ובתוספת דשנים אטי-תמס שמשך התפרקותם ארוך. הנחיות אלו ייתרו את הצורך בדישון בשמיטה.
2. שתילת צמחים פורחים רב שנתיים וגאופיטים אשר נתנו מופע של פריחה נאה וממושכת עד לקיץ, ולעתים עד לסוף שנת השמיטה.
3. שימוש באלמנטים דוממים כתוספת לקישוט הגן.
4. ניצול שנת השמיטה לשדרוג מערכות ההשקיה למטרת חיסכון במים, וטיפול יסודי במרכיבי הגן שאינם צמחיים (מתקני עץ, ספורט, שעשועים לילדים, מדרכות, ספסלים וכו').
5. עריכת השתלמויות לגננים בתחומים שונים, להרחבת אופקים.
6. קשר שוטף עם מדריכים מקצועיים, יודעי הלכה, לפתרון בעיות שהתעוררו במהלך השנה בגינון הציבורי והפרטי, כולל התייחסות לטיפול בעצי פרי בגינה הביתית.
7. מתן המלצות מקצועיות-הלכתיות למשתלות לייצור צמחים בעציצים בחממות ולהתארגנות לשנה השמינית.
8. הכנת רשימות של משתלות יצרניות שניתן לקנות מהן שתילים מיד לאחר השמיטה.

סיכום, מסקנות והתארגנות לקראת שמיטה תשפ"ב

ההתרשמות הכללית היא כי שמיטה תשע"ה התאפיינה בגידול משמעותי בהיקף שמירת השמיטה בתחום הנוי. זאת אף שכאמור לעיל לא נעשה 'היתר מכירה', וההתמודדויות עם הקשיים היו מורכבות. הסיבה העיקרית לענ"ד היא סייעתא דשמיא שזכינו לה מלוא חופניים. אמנם יש עדיין לאסוף את המידע מרחבי הארץ, וכבר התחלנו במשימה זו. המטרה של איסוף המידע ועיבודו היא כדי שנוכל לבחון באיזו מידה הפתרונות שהוצעו יושמו בשטח בהצלחה, ומה צריך עוד לתקן ולשפר.

ישנן כמה בעיות שעדיין לא מצאנו להן פתרונות משביעי רצון, ובהן: שיפור ותוספת פריחה בחודשי הקיץ של השמיטה, קבלת גלי פריחה בוורדים (מטיפוס 'כלאי תה') מבלי להסיר את הפירות לאחר הפריחה, שימוש בזנים עתירי פריחה ועוד אתגרים מקצועיים-הלכתיים שאין כאן המקום לפרטם.

תחום נוסף שיש לטפל בו לקראת השמיטה הבאה הוא הקמת קרן השתלמות לגננים (וכן לחקלאים) כדוגמת קרן ההשתלמות למורים.

ולבסוף 'טיפ' קטן. מתוך שיחות עם גננים ששמרו שמיטה ועם מנהלי מחלקות גינון בערים, מתברר כי השמיטה אפשרה לחשוב 'מחוץ לקופסה'. נוהלי השקיה, דישון וטיפולים שונים הועמדו במבחן במשך שנה תמימה, וכעת יכולים אנשי המקצוע להסיק מסקנות מקצועיות באשר לנחיצות ותדירות הפעולות הנעשות בשגרת אחזקת הגן ולייעל את הטיפול בו בעתיד. אז הנה, הרווחנו עוד משהו נוסף על קיום המצווה הגדולה: 'ושבתה הארץ שבת לה'.